

Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi'nin Yeni Bulunan Cenazelik Bölümü ve Kitabeleri

Mehmet Önal* - Neslihan Kaya** - Müslüm Demir*** - Selman Kardeşlik****

Öz

Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi günümüzde Şanlıurfa ili, Harran ilçesinde bulunan Harran antik kenti dış surlarının kuzeybatısındaki mezarlık alanının bitişiğinde yer almaktadır. 2017 ve 2018 yıllarında cami ve türbede gerçekleştirilen restorasyon amaçlı kazı çalışmaları sırasında türbe yapısında cenazelik mekânlarına rastlanmıştır. Ortaya çıkarılan cenazelik mekânları kuzey-güney yönünde yan yana gelecek şekilde üç bölümden oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı bu mekânların üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Tonozları tuğla örülü olup, bağlayıcı olarak Horasan harç kullanılmıştır. Duvarları düzgün kesme kalker taşı, moloz taşı ve tuğla malzemelerin karışımından meydana gelmektedir. Bu mekânlar bir ön oda ve iki cenazelik odasından oluşmaktadır. Ön odaya basamaklı bir giriş yardımıyla inilmekte, ardından cenazelik odalarına geçilmektedir. Planda numaralandırılan yapılardan 1 no.lu mekânda dört adet mezar tespit edilmiştir. 2 no.lu mekânda ise ölüm tarihi 589H/1193 yılını gösteren Şeyh Yahya Ibn Şebib adında şahideli bir mezar taşı bulunmuştur. Şeyh'in mezar taşı, düzgün kesilmiş kalker taşından olup, dikdörtgen biçimli olarak tasarlanmıştır. Çerçeve içerisinde dört satırlık iyi korunmuş halde Arapça bir kitabe yer almaktadır. Kitabe Eyyübi nesih yazı stiliyle yazılmıştır ve satır aralıkları ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır.

Bunların yanı sıra, avluda yapılan kazı çalışmalarında da dört adet mezar yapısı ve kitabeli mezar taşları bulunmuştur. Türbede yapılan kazı çalışmaları cenazeliğin ortaya çıkarılmasını ve türbe sahibi Şeyh Yahya'nın adı ile ölüm yılının tespit edilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmamızda ortaya çıkarılan cenazelik mekânları ile mezar yapıları tanıtılmış ve şahidelerin üzerindeki kitabelerin Arapça'dan Türkçe'ye çevirilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi, Şeyh Yahya Ibn Şebib, mezar taşı, Eyyübi Kitabesi, Harran.

* Prof. Dr. Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, monal@harran.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0002-5182-4443

** Dr., Sorbonne Paris I Üniversitesi, İslam Arkeolojisi, neslihan_kaya47@hotmail.com,
https://orcid.org/0000-0001-8401-6306

*** Arkeolog, Şanlıurfa Müze Müdürlüğü, mslm.demir6363@gmail.com

**** Arkeolog, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, s.kardeslik@gmail.com

Newly Found Funeral Section and Inscriptions of The Sheikh Hayat Al Harrani Tomb

Abstract

Sheikh Hayat el-Harrani Mosque and Tomb is next to the graveyard in the northwest of the outer walls of the ancient Harran city which is currently located in the Harran district of Şanlıurfa province. During the restoration works carried out in the mosque and tomb in 2017 and 2018, burial places were found in the tomb structure. The unearthed burial places consist of three parts, side by side in the north-south direction. These rectangular planned places are covered with barrel vaults. Its vaults are bricked, and Khorasan mortar is used as a binder. Its walls contain a mixture of cut limestone, rubble stone, and brick materials. These places have a forecourt and two burial chambers. The forecourt is descended through a stepped entrance, then the burial chambers are reached. Among the structures numbered in the plan, four graves were identified in burial place no.1. In burial place no.2, a grave that has a gravestone dedicated to Sheikh Yahya Ibn Shebib, whose death year is 589 AH/1193 AD, was found. The gravestone of the Sheikh is made of smooth cut limestone and is designed in a rectangular shape. There is a well-preserved Arabic epitaph of four lines within the frame. The epitaph is written in Ayyubid Naskh calligraphy and the line spacings are separated from each other by thin strips.

In addition, four grave structures and gravestones with epitaphs were found during the excavations carried out in the courtyard. The excavations carried out in the tomb enabled the burial place to be revealed as well as the name of the tomb owner Sheikh Yahya and the year of his death to be determined. In this context, the burial places and grave structures unearthed in our study were introduced and the translations of the epitaphs on the gravestones from Arabic to Turkish were given.

Keywords: Sheikh Hayat el-Harrani Mosque and Tomb, Sheikh Yahya Ibn Shebib, gravestone, Ayyubid epitaph, Harran.

Giriş

Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi, Şanlıurfa ili, Harran ilçesi, Harran Mahallesi, şehir surunun dışında, kuzeybatıdaki mezarlık alanının hemen bitişiğinde kuzey-güney doğrultusunda konumlandırılmış dikdörtgen planlı bir yapı kompleksidir (Plan 1, Fotoğraf 1-3). Cami ve türbenin olduğu mekânların üzeri altı farklı boyuta sahip kubbelerle örtülmüştür. Caminin olduğu mekâna doğu yönündeki dışa taşkın vaziyette yapılmış kapıdan, türbenin bulunduğu mekâna ise, kuzey yöndeki kapıdan girilmektedir. Caminin güneydoğusuna bitişik revaklı bir mekân bulunmaktadır. Sivri kemerli revaklı bölümün üst kısmı dört kubbeyle örtülmüştür. Kubbeyle örtülü türbede Şeyh Yahya'nın (Hayat el-Harrani) sandukası, altındaki cenazelikte de kabri ve şahidesi bulunmaktadır.

Çalışmanın konusu, Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi'nde 2017 ve 2018 yıllarında gerçekleştirilen restorasyon amaçlı kazı çalışmaları sırasında türbe yapısında ortaya çıkarılan cenazelik mekânları, avluda bulunan mezarlar ve şahide kitabelerinin tercümesinden oluşmaktadır. Bu çalışmada yeni açığa çıkarılan cenazelik mekanlarının tanıtılması ile ele geçen şahidelerin kitabelerinin Türkçe tercümesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

İki ünlü seyyah, İbn Cübeyr (ö. 1217) ve Evliya Çelebi (ö. 1682), seyahatnamelerinde Şeyh el-Harrani Cami ve Türbesi'nden söz etmişlerdir. 1184 yılında Harran'ı ziyaret eden İbn Cübeyr, tam adı Şeyh Ebü'l-Berekat Hayyan b. Abdülaziz olan Şeyh el-Hayati ile görüşmüş, sey-

yahın kaydettiğine göre bu görüşme Şeyh'in kendi adıyla anılan mescidinin karşısında gerçekleşmiştir. İbn Cübeyr ayrıca Şeyh'in mescidinin kible yönünde bulunan bir zaviyede yaşadığını bildirmiştir¹. 1648 yılında Harran'a gelen Evliya Çelebi ise Şeyh Yahya el-Hayati ziyaretinden bahsederek anılan kişinin Harran Kalesi'nin yanında büyük bir türbe içinde gömülü olduğunu ifade etmiştir². İbn Cübeyr'in bahsettiği mescit ve zaviye günümüzdeki haliyle dört kubbeli cami ve revaklı bölümden oluşmaktadır. Caminin kapısı üzerindeki kitabede türbenin (meşhed) Şeyh Hayat b. Kays'ın oğlu Şeyh Ömer ve kardeşi Şeyh Ebû Bekr, (Şeyh Hayat)'ın kız kardeşinin oğlu el-Fakîr Râşid 'Alî eliyle M.S.1196 (H.592) tarihinde tamamlandığı yazılıdır³.

Söz konusu türbe 19. yüzyılda; 1884 yılında seyyah G.P. Badger⁴, 1867 yılında Sachau⁵, 1892 yılında Harran'ı doktora tezi olarak çalışan Mez⁶, 1899 yılında Oppenheim⁷ tarafından bahse konu edilmiştir. Anılan türbe 20. yüzyılda; 1950 yılında Lloyd ve Brice⁸, 1952 yılında ise Rice tarafından incelenmiştir. Rice, Şeyh Hayat Ziyareti olarak adlandırıldığı belirtilen Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir⁹. Rice, Harran şehir surununun kuzey batı yakınında küçük bir cami ile bir türbe ya da şeyhin makamı olduğunu, yapının Eyyubiler Dönemi'nde inşa edilen bir kubbeyle örtülü olduğunu söyler. Çevre duvarı, revak, köşk minare v.b. eklemeler ve restorasyonların, yapının görünümünü önemli ölçüde değiştirdiğini ifade eder. Yapının doğu duvarında giriş üstündeki kitabeyi tercüme ederek, türbenin Şeyh Hayat'ın oğlu Ömer tarafından 1196 tarihinde yaptırıldığını belirtir¹⁰. Anılan kitabenin en son okuması ve çevirisi Önel tarafından yapılmıştır¹¹.

Şeyh Hayat el-Harrani Camisi ve revakında bulunan kitabelerden mescid ve zaviyeye 1196 yılında türbenin eklendiği¹², 1399¹³ ve 1755'de caminin onarım gördüğü, 1858 yılında ise cami bitişiğine revakın yapıldığı¹⁴ anlaşılmaktadır. Türbe yapılırken cenazelik mekânları da türbe ile birlikte planlanmış ve yapılmış olmalıdır. 1952 yılında anılan türbeyi gören Rice (Fotoğraf 2), bu kalıntılarda acilen restorasyon ve koruma çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir¹⁵. Anılan türbede 2017 ve 2018 yıllarında bu makalenin de konusunu oluşturan restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Bu restorasyon çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmalarında cenazelik mekânları, mezarlar ve şahideler bulunmuştur. Bu cenazeliklerin ka-

1 İbn Cübeyr 2008, 180.

2 Evliya Çelebi 2010, 214.

3 Rice 1955, 438; Önel 2018, 533.

4 Badger 1852, 342.

5 Sachau 1883, 222.

6 Mez 1892, 15.

7 Van Berchem 1909, 58, Insc. No.74.

8 Lloyd-Brice 1951, 85, fig. 85, grid B 6.

9 Rice 1955, 436-448.

10 Rice 1955, 32-33, pl.4, fig.1.

11 Önel 2018, 532-533.

12 Rice 1955, 438; Karakaş 2012, 422; Önel 2018, 533.

13 Kürkçüoğlu 2013, 193-195.

14 Karakaş 2012, 423-444; Kürkçüoğlu 2013, 193-195.

15 Rice 1955, 432, dipnot 2.

zısında türbe altındaki cenazelikte bir mezar taşı bulunmuştur. Şahidede çerçeve içerisinde dört satır Eyyübi nesih yazıyla yazılmış Arapça kitabe yer almaktadır. Tespit edilen şahidenin kitabesine göre mezarın 589H/1193 yılında vefat eden Şeyh Yahya İbn Şebib'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, yeni bulunan kitabe aşağıda da görüldüğü gibi ismi çok sayıda adlandırılmalarla ifade edilen Şeyh Hayat el-Harrani'nin ölüm tarihini bilinenden ileriye taşımıştır. Anılan nedenler bu makalenin özgün yanlarını oluşturmaktadır.

Restorasyon Amaçlı Kazı Çalışmalarında Meydana Çıkan Mekânlar

Şeyh Yahya Türbesi'nin kuzey beden duvarının bitişiğinde yapılan drenaj çalışmasında, cenazelik girişi tespit edilmiştir. Cenazelik bölümü sel ve üst kısımdan gelen döküntüler nedeniyle toprakla dolmuş, kazı çalışmaları sayesinde bu alan temizlenmiştir. Ortaya çıkarılan cenazelik mekânları kuzey-güney yönünde yan yana gelecek şekilde üç bölümden oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı bu mekânların üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Tonoz örtüsü tuğla malzemedir¹⁶. Duvarları düzgün kesme kalker taşı, moloz taşı ve tuğla malzemelerin karışımıyla yapılmıştır. Kullanılan tuğla malzemenin benzerleri, Harran Kalesi'nde, Harran Saray Hamamı'nda ve Harran Çarşı Hamam yapılarında da tespit edilmiştir. Türbenin cenazelik mekânının tek bir girişi olup kapısı kuzey yönünde bulunmaktadır. Avludan sekiz basamaklı kalker taş merdivenle inilerek ulaşılan devşirme taş kapısı bazalttır (Fotoğraf 4, şekil 3). 1,06x0,75 m ölçülerindeki bu kapının dikdörtgen gövdesi 14 cm kalınlığındadır. Kapıdan cenazelik ön odasına iki basamakla inilmektedir. Cenazelik mekânlarının içinde pencereye yer verilmemiştir. Odalara giriş çok küçük ölçekli tutulmuştur.

Cenazelik Mekânının Ön Odası (Plan 1, Şekil 1-3): Doğu-batı yönünde enine dikdörtgen planlı olup beşik tonozludur. Bu mekânın ölçüleri 4,01x3,55 m'dir. Diğer cenazelik mekânlarına oranla daha geniştir ve yüksekliği 1,61 m'dir. Bu bölümden diğer cenazelik odalarına geçilmektedir. Mekânda herhangi bir mezar yapısı veyahut şahide tespit edilmemiştir. Bu odadan 2 no.lu cenazelik mekânına geçişi sağlayan küçük ve basık bir giriş bulunmaktadır. Bu kapı girişi kuzey yönünde bulunan kapı girişiyle aynı hizaya gelecek şekilde yapılmıştır. Yüksekliği 0,80 m, genişliği 0,60 m, giriş yolu uzunluğu ise 1,10 m ölçülerindedir. Enine beşik tonozlu olan bu odanın duvarları tuğla, kesme ve kaba yontulu devşirme taşlarla, tonozu ise tuğla malzeme ile örülmüştür. Kapı girişinin üst bölümüne kare şeklinde bir açıklık yapılmıştır. Kare formulu açıklık sadece bu girişte yer almaktadır.

1 no.lu Cenazelik Mekânı (Plan 1, Şekil 1-3, Fotoğraf 7): Ön odadan 0,52 m genişliğinde ve 0,81 m yüksekliğinde dar bir kapı girişinden geçilen bu mekân doğu-batı yönünde uzanmış dikdörtgen planlıdır. Kuzey-güney yönünde uzunluğu 1,85-2,15 m, doğu-batı yönündeki genişliği 4,35 m ölçüsündedir. Tavandan zemine yükseklik ölçüsü 1,30 m'dir. Beşik tonozla örtülmüştür. Duvarları tuğla, kesme kalker taşı ve kaba yontulu devşirme taşlarla, tonoz örtü ise tamamen sarı ve kahverengi tuğlalarla örülmüştür. Bağlayıcı olarak Horasan harcı kullanılmıştır. Kazı çalışması sırasında cenazeliğin içerisinde erozyonla taşınmış toprak tespit edilmiştir. Toprak içinde Orta Çağ İslami Dönem'e ait seramik ve cam parçaları bulunmuştur. Ayrıca dolgu toprağına karışmış halde ufalanmış, yeri belli olmayan insan kemiklerine de rastlanmıştır. Dolgu toprağının 0,40 m altında moloz taş ve kesme kalker taştan yapılan dört adet me-

16 Anılan tuğlalar sarı, kahverengi, kırmızı ve gri renklerde görülmektedir. Tuğlaların bu renkleri toprağın kendi renginden aldığı, Harran İçkale kazısında bir odada bulunan ve imalat toprağı olarak kullanıldığı Doç. Dr. A. Serdar Aytaç tarafından ifade edilen çeşitli renklerdeki toprak yığınından anlaşılmıştır.

zar yapısı bulunmaktadır. Mezar yapılarının hiçbirinin şahidesi bulunmamaktadır. Cenazelik mekânı içinde yan yana gelecek şekilde yerleştirilen doğu-batı yönündeki mezarların iki tanesi doğu yarısında, diğer iki tanesi ise batı yarısında yer almaktadır. Taştan yapılan mezarların üst kısımları levha taşlarla düzgün şekilde örtülüdür. Cenazeliğin batı yarısında yan yana bulunan iki mezar ve levha taşları korunmuş halde bulunurken diğer ikisinin taşları tahrip olmuştur.

Korunmuş mezarların kuzey tarafında bulunan mezarın ölçüleri 2,20×0,53 m'dir. Güney tarafındaki mezar 1,78×0,48 m ölçülerindedir. Her iki mezar arasında 0,34 m genişliğinde bir aralık bulunur. Mezar yapılarının üzerinde herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Cenazeliğin doğu yarısında kısmen tahrip olmuş olan mezarlardan, güneyindeki mezar 2,20 m uzunluğu ve 0,70 m genişliği ile diğerinden daha büyüktür. Dördüncü mezarın levha taşları tamamen tahrip olmuştur.

2 no.lu Cenazelik Mekânı (Plan 1, Şekil 1-3, Fotoğraf 8, 9): Girişi 1 no.lu cenazelik mekânından sağlanmaktadır. Kapı girişi diğer kapı girişleriyle aynı hizada olmayıp biraz daha güneydoğu yönüne doğru kaydırılarak yapılmıştır. Kapı girişi 0,89×0,65 m, duvar kalınlığı 0,47 m ölçülerine sahiptir. Kalker kesme taşından yapılmış lentolu bir girişe sahiptir. Kapı duvarları tuğlalarla örülüdür. 2 no.lu cenazelik mekânı cenazelik mekânları içinde ilk inşa edilen bölüm olup ardından 1 no.lu mekân ve diğer mekân yapılmış olmalıdır. Yapıda bir önceki mekânlarda olduğu gibi kesme kalker taşı, tuğla ve bazalt taşı birlikte kullanılmıştır. İç mekân 2,30×1,26 m ölçülerinde olup, tavan yüksekliği 1,65 m'dir. Cenazeliğin 0,60 m kalınlığında erozyon toprağıyla dolduğu belirlenmiştir. Bu toprakta, üzerinde Arapça kitabe bulunan yatık vaziyette bir adet mezar taşı bulunmuştur (1 no.lu kitabe, fotoğraf 13-14). Bunların yanı sıra dolgu toprak içinde insan kemikleri de ortaya çıkarılmıştır. Bu kemikler incelendiğinde herhangi bir mumyalama izi görülmemiştir. Bu toprağın altı moloz ve kesme taşlarla döşelidir. Diğer iki mekâna göre daha küçük ölçekte yapılmış olan bu mekânın içerisinde belirgin bir mezar yapısı görülmemiştir. Buradaki cenazelik, şahidenin kitabesinden anlaşıldığı üzere Şeyh Yahya İbn Şebib'e aittir. Cenazelik mekânında yerinde tespit edilen tek mezar şahidesi yalnızca bu mekânda bulunmuştur. Ancak mezar yapısı büyük oranda tahrip olmuştur. Şeyh Yahya'ya ait mezar taşı ise günümüzde Harran kazı evinde koruma altına alınmıştır.

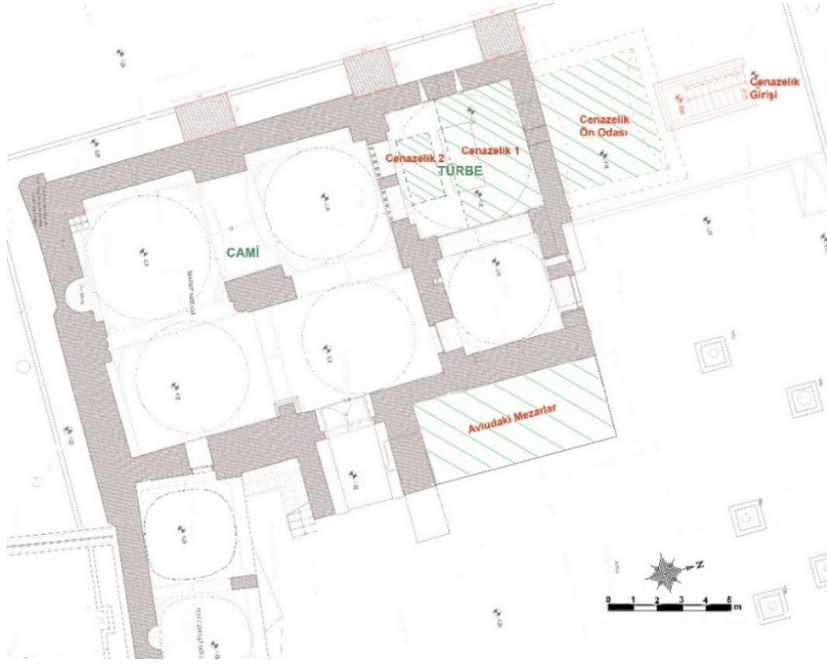
Fotoğraf 1: Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi'nin kuş bakışı görünümü 2021 Foto. İ. Yılmaz.

Fotoğraf 2: Şeyh Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi'nin görünümü. Rice 1955, Plate I.

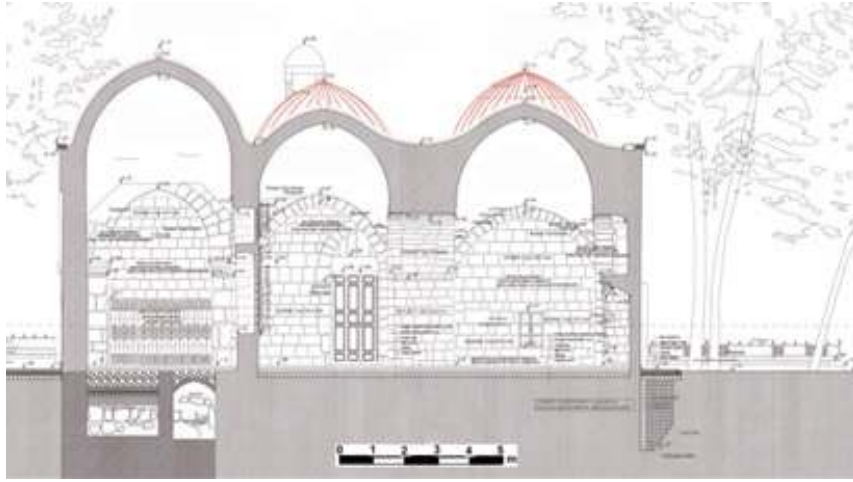

Fotoğraf 3: Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi'nin doğu cephesinin görünümü, 2020. Foto. N. Kaya.

Plan 1: Hayat el-Harrani Cami ve Türbesi'nde kazı yapılan (taralı) yerlerin görünümü 2018 (Şanlıurfa Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden sonra. M.Önal)¹⁷

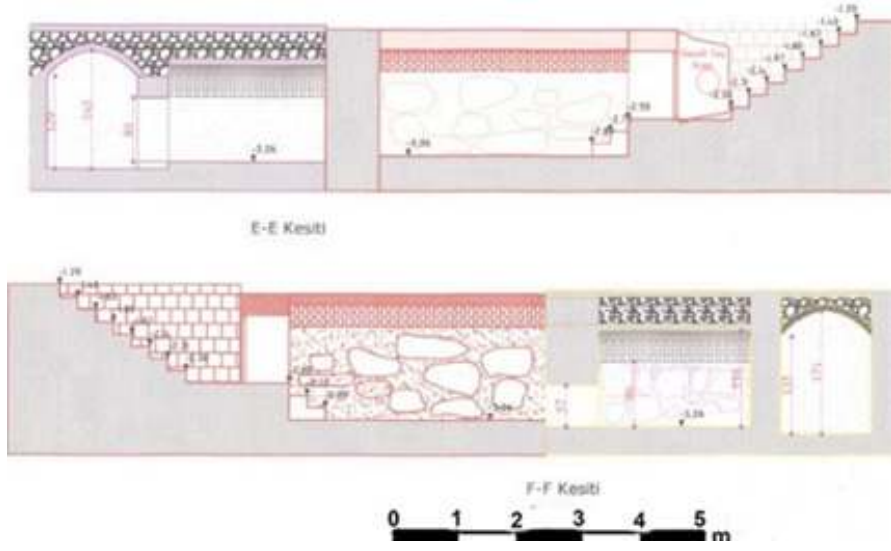
17 Kazısı yapılan cenazelikler ve mezarların bulunduğu yerler, mekanların adları ile birlikte, yeşil renkte taranarak orijinal çizim üzerinde gösterilmiştir .

Şekil 1: Hayat el-Harrani Türbesi ve Cami'nin kesitinin görünümü (Şanlıurfa Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Şekil 2: Şeyh Yahya Türbesi'nin Cenazelik Mekânları (Şanlıurfa Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Şekil 3: Şeyh Yahya Türbesi'nin Cenazelik Mekânlarının Kesitleri (Şanlıurfa Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi).

Fotoğraf 4: Cenazelik ön odaya giriş yolu ve bazalt kapısı, 2020. Foto. N. Kaya.

Fotoğraf 5: Cenazelik mekânının ön odası, 2020. Foto. N. Kaya.

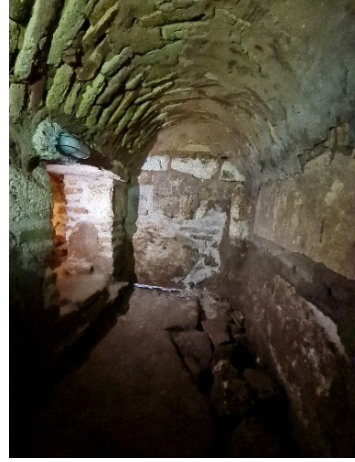
Fotoğraf 6: Ön odadan 1 no.lu cenazelik mekânının kapı girişi, 2020. Foto. N. Kaya.

Fotoğraf 7: 1 no.lu cenazelik mekânının içeriden görünümü 2022. Foto. N. Kaya.

Fotoğraf 8: 2 no.lu cenazelik mekânının girişi 2017.
Foto. S. Kardeşlik.

Fotoğraf 9: 2 no.lu cenazelik mekânı 2020. Foto. N. Kaya.

Bu cenazeliklerin kazısında türbe altındaki cenazelikte bir mezar taşı bulundu. Bu mezar şahidesi, Şeyh Hayat el-Harrani'ye atfedilen türbenin alt katındaki 2 no.lu cenazelik mekânında tespit edilmiştir. Bu toprak içinde az sayıda insan kemiği de bulunmuştur. Kemiklerde herhangi bir mumyalama izine rastlanılmamıştır. Şahidede çerçeve içerisinde dört satır Eyyübi nesih yazıyla yazılmış Arapça kitabe yer almaktadır. Tespit edilen şahidenin kitabesine göre mezarın 589H/1193 yılında vefat eden Şeyh Yahya Ibn Şebib'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu din adamı, bölgenin maliki Eyyübi Sultanı Selahaddin'in vefat tarihi olan 1193 yılında vefat etmiştir. Selahaddin Eyyübi Harran ve çevresini 1183 yılından ölümüne kadar tek başına yönetmiştir.

Avlu Döşemesi Altında Ortaya Çıkan Mezarlar

Şeyh Hayat el-Harrani Camisi'nin avlusunda, cami ve türbenin doğusundaki taban döşemesi kaldırılarak burada yapılan kazı çalışmasında avlu tabanından 1,50 m aşağıda doğu-batı yönünde uzanan üç adet dikdörtgen biçiminde mezara rastlanmıştır (Fotoğraf 10). Taş ve tuğla örgülü bu mezarların üstü yassılaştırılmış kapak taşlarıyla örtülmüştür. Bunlardan 1 ve 2a-b mezarlarda kapak olarak kullanılan taşların incelenmesi sırasında Arapça yazılar alta gelecek şekilde kullanıldıkları fark edilmiştir (Kitabe no. 2-4). Bu şahidelerin kendisinden önceki mezarlara ait olduğu düşünülmektedir. Çünkü mevcut kazı verilerinden, yapının eski fotoğrafları ile araştırmacıların bilgilerinden anlaşıldığı üzere yapının inşasında avlu taban döşemesi sonraki birçok evrede yükseltilerek kullanılmıştır. Avludaki mezarların kapak taşları kaldırıldığında mezarın içindeki insan iskeletinin yüzü güneve gelecek şekilde gövdesinin doğu-batı yönünde yan olarak yatırıldığı görülmüştür (Fotoğraf 12). Kalıntılardan ölülerin türbenin etrafına ve yanına üst üste defnedildiği ve bu geleneğin yakın zamana kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Urfa'da mezarların büyük kısmında birden çok gömü uygulamasının yaygın olduğu belirtilmektedir¹⁸. 1990'larda yapılan restorasyon çalışmasında Hayat el-Harrani Türbe avlusunun yaklaşık 1,00 m yükseltilerek podyum şekline dönüştürüldüğü ve avluda şahideleri yatırılan mezarların da bu podyumun içinde kaldığı tespit edilmiştir.

Avluda iki mezar arasındaki boşlukta gerçekleştirilen sondajda alt kotta bir başka mezarın daha yer aldığı görülmüştür. Bu mezar diğerlerinden farklı olarak toprağa gömülü basit mezar tipindedir. Ayrıca, birinci mezarın kuzey ve güney yanlarına bitişik olarak toprağa gömülmüş iki çocuğa ait kemiklere de rastlanılmıştır. Mevcut mezarlarda yer alan iskelet kalıntıları başka bir yere nakil için kefen bezine sarılıp ceset torbasına konularak uygun bir şekilde alandan kaldırılmıştır. İskeletler numaralandırılarak (bir çocuk, bir yetişkin, iki çocuk, üst üste gömülen yetişkinler 2a ve 2b, üç yetişkin) türbenin yakınındaki mezarlıkta Harran Belediyesince gösterilen alana sırasına göre yeniden defnedilmiştir. Yapılan çalışmalarda gerek cenazelik mekânları gerekse türbenin avlusunda bulunan mezarlar, türbe yakınına ve etrafına defnin bir gelenek halini aldığını göstermektedir.

Fotoğraf 10: Avludaki kazı çalışmasından görünüm 2018. Foto. S. Kardeşlik.

Fotoğraf 11: Avlu döşemesi altında tespit edilen mezarların görünümü, 2018. Foto S. Kardeşlik.

¹⁸ Güler 2017, 27, 32.

Fotoğraf 12: Avludaki mezarın kapak taşları kaldırıldıktan sonra iskeletiyle birlikte görünümü. Foto. Zeynep Ergin.

Avluda meydana çıkarılan Arapça yazıtlı bu mezar taşları *in-situ* olmayıp, sonraki dönemlerde yapılan mezarlarda kapak taşı olarak kullanılmıştır.

Yeni Bulunan Mezar Taşları: Şeyh Yahya Türbesi'nin altındaki 2 no.lu cenazelik mekânında bir adet mezar taşı, avluda ise dört adet Arapça kitabeli mezar taşı ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde kitabelerin hepsi Harran kazı evinin deposunda koruma altına alınmıştır (Fotoğraf 13). Mezar taşlarının bazılarının fotoğrafı daha önceden izinsiz olarak yayınlanmıştır¹⁹. Bahsi geçen mezar taşları şunlardır:

1 no.lu mezar taşının üzerinde 1193 yılında vefat etmiş olan Şeyh Yahya İbn Şebib ibaresi geçmektedir.

2 no.lu kitabe, Ummü Müslim adlı bir kadına aittir. Tarih bulunmamaktadır.

3 ve 4 no.lu kitabelerde Kur'an'dan ayetler yazılmıştır.

5 no.lu kitabede ise bir satırlık Arapça yazı bulunmaktadır. Ancak yazı büyük oranda tahrip olduğundan okunması mümkün olmamıştır.

Fotoğraf 13: Mezar taşlarının toplu görünümü 2020. Foto. M.Önal.

Söz konusu mezar taşlarının özellikleri ve kitabelerin tercümesi şu şekildedir:

¹⁹ Şulul 2017, 82, 99-101.

Katalog No. 1 (Şekil 2, Fotoğraf 14-15)

Adı: Şahide 1

Geldiği Yer: Şeyh Hayat al-Harrani (Şeyh Yahya) Türbesi, Cenazelik 2.

Ölçüleri: 0,63x0,52 m **Kalınlık:** 11cm **Satır genişliği :** 13 cm'dir.

Malzeme: Kireç taşı

Yazı Türü: Nesih

İşleniş Tekniği: Kabartma

Arapça Kitabesi:

- 1- توفي الشيخ يحيى
- 2- ابن شبيب رحمه الله يوم ا
- 3- لجمعة حادي عشر شعبا
- 4- ن سنة تسع وثمانين وخمسمائة

Kitabenin Türkçe Anlamı:

Şeyh Yahya İbn Şebib (Rahimehullah) 589H/1193 senesinin 11 Şaban Cuma günü vefat etti.

Fotoğraf 14: 1 no.lu Şahide, ön yüz, 2020.

Fotoğraf 15: 1 no.lu Şahide, arka yüz, 2020.

Tanım: Bu mezar şahidesi, Şeyh Hayat el-Harrani adıyla bilinen türbenin alt katındaki 2 nolu cenazelik mekânında tespit edilmiştir. Büyük oranda sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Kazı çalışması esnasında oda içindeki dolgu toprak kazılırken 0,10 m aşağıda bu mezar taşına rastlanılmış, bu toprak içinde az sayıda insan kemiği de bulunmuştur. Kemiklerde herhangi bir mumyalama izine rastlanılmamıştır. Dolgu toprağın 0,60 m aşağısında mezarın tabanının döşeme taşları bulunmuştur. Mezar taşı kesme kalker (kireç taşı) taştan düşey dikdörtgen biçimli olarak tasarlanmıştır. Şahidenin ön yüzü kare çerçeve formunda olup alınlık bölümü tepe noktasında sivrilerek son bulmaktadır. Şahidenin arka yüzüne sadece kazıma yöntemiyle üçgen alınlık oluşturulmuştur. Ön yüzü sivri kemerli kuşakla çevrelenmiş olup çerçeve içerisinde dört satır Eyyübi nesih yazıyla yazılmış Arapça kitabe yer almaktadır. Kitabenin satır aralıkları ince şeritler ile ayrılmıştır. Eyyübi nesih yazı türü daha küçük harflerle yazılan okunabilir, sade ve süssüz kitabeler olarak tanımlanmaktadır²⁰.

²⁰ Hillenbrand 2009, 33.

Gösterişten uzak tarzdaki Eyyübi nesih yazı kullanımını Şam, Halep, Mısır, Kudüs²¹ ve çevresindeki diğer merkezlerdeki Eyyübi yapılarında bulunan kitabelerde ağırlıklı kullanılan bir yazı türü olmuştur²². Tespit edilen şahidenin, kitabesine göre mezarın 589H/1193 yılında vefat eden Şeyh Yahya İbn Şebib'e ait olduğu anlaşılmaktadır. J. Sourdel'e göre en eski Arapça yazıtlar Orta Doğu ve Suriye Bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Harran şehri de bu bölgelerin başında gelmektedir²³. Nureddin Mahmut Zengi ve Selahaddin-i Eyyubi gibi dönemin devlet adamları Hayat el-Harrani'yi ziyaret etmiş, görüşlerine başvurmuş, hayır dualarını almış, İslam birliğini sağlamada ve Haçlılara karşı mücadelelerinde muvaffak olabilmeleri için ondan dua istemişlerdir²⁴.

Katalog No. 2 (Fotoğraf 16)

Adı: Şahide 2

Geldiği Yer: Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi, avlu.

Ölçüleri: Uzunluk ve genişlik: 0,50x0,50 m **Kalınlık:** 11 cm **Satır genişliği:** 13 cm

Malzeme: Kireç taşı

Yazı Türü: Nesih

İşleniş Tekniği: Kabartma

Arapça Kitabesi:

1- هذه تربة

2- أم مسلم ابن مبارك

3- الهزاع رحمها الله

Kitabenin Türkçe Anlamı:

Bu, Ummü Müslim İbn Mübarek el-Hazzâ'nın -Allah ona rahmet eylesin- kabridir.

Fotoğraf 16: 2 no.lu Şahide'nin ön yüzü, 2020

²¹ Sourdel-Thomine, 36.

²² Hillenbrand 2009, 33; Gedik 2013, 379-380.

²³ Sourdel-Thomine, 13.

²⁴ Şulul 2017, 120.

Tanım: Bu mezar taşı, avludaki 2a no.lu mezarda bulunmuştur. Kalker taşından yapılmış mezar orijinalinde dikdörtgen şeklindedir. Korunagelen kısmı kare formlu olan baş şahidenin alt kısmında kırıklıklar oluşmuştur. Ön yüzü yuvarlak kemerli kuşakla çevrelenmiş olup çerçeve içerisinde üç satır nesih yazıyla yazılmış Arapça kitabe yer almaktadır. Kitabenin satır aralıkları ince şeritler ile birbirinden ayrılmıştır. Arka yüzünde herhangi bir yazı ve süsleme bulunmamaktadır. Ön yüzünde yer alan Arapça kitabeye göre Ummü Müslim ibn Mübarek el-Hazzâ adında bir kadına ait olduğu anlaşılmaktadır. İsmi sonunda yer alan el-Hazza kelimesiyle bu kadının aslen Harranlı olmayıp Irak'a bağlı Hazza şehrinden olduğu anlaşılmaktadır²⁵. Kitabede ölüm tarihine dair bir bilgi yer almamakta ancak kullanılan malzeme, mezar taşı formu ve yazı karakteri açısından değerlendirildiğinde MS 12. ile 13. yüzyıl arası döneme ait olduğu söylenebilir.

Katalog No. 3 (Fotoğraf 17)

Adı: Şahide 3

Geldiği Yer: Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi, avlu.

Ölçüleri: 0,72x0,39 m **Kalınlık:** 15 cm **Satır genişliği:** 18 cm

Malzeme: Kireç taşı

Yazı Türü: Kûfi

İşleniş Tekniği: Kabartma

Arapça Kitabesi:

لا إله إلا

الله محمد

رسول الله

Kitabenin Türkçe Anlamı:

Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür.

Fotoğraf 17: 3 no.lu şahide.

25 Nováček 2016, 79-82.

Tanım: Cami avlusunda bulunan 2b no.lu mezarın kapak taşı olarak bulunmuştur. Kesme kalker taştan yapılmış olup dikdörtgen forma sahiptir. Mezar taşının ön yüzünde yuvarlak kemerli çerçeve içinde, üç satır halinde Arapça kûfi yazı stiliyle ve kabartma tekniğiyle yazılmış bir kitabesi mevcuttur. Kitabenin satır aralıkları ince şeritler ile birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin alt kısmı kırılmış olmasına rağmen üzerinde yazan Arapça yazı korunmuş ve okunur durumdadır. Mezar kitabesinin üzerinde Kur'an'da geçen kelime-i tevhid lafzı yazılıdır. Kişi ismi ve tarih bulunmadığından kime ait olduğu ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Ancak üslup ve biçim özellikleri göz önüne alındığında MS 12. yüzyıl sonu ve 13. yüzyıl başına tarihlendirmek mümkündür.

Katalog No. 4 (Fotoğraf 18)

Adı: Şahide 4

Geldiği Yer: Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi, avlu.

Ölçüleri: 0,50x0,50 m **Kalınlık:** 21 cm **Satır genişliği:** 18 cm

Malzeme: Kireç taşı

Yazı Türü: Nesih

İşleniş Tekniği: Kabartma

Arapça Kitabesi:

لا إله إلا -1

الله محمد -2

رسول الله -3

Kitabenin Türkçe Anlamı:

Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın Resulüdür.

Fotoğraf 18: 4 no.lu Şahide.

Tanım: Bu mezar taşı, avluda yer alan 1 no.lu mezarda kapak taşı olarak bulunmuştur. Kare formulu mezar şahidesi kesme kalker taş üzerine sivri kemerli kuşakla çevrelenen kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Şahide büyük nesih hattıyla yazılmış üç satırlık Arapça bir kitabe olduğu anlaşılmaktadır. Kitabenin ilk iki satırı korunmuşken ne yazık ki üçüncü satırının tamamı kırılmıştır. Bir önceki şahidede olduğu gibi bu mezar taşında da kelime-i tevhid yazılıdır. Kişi ismi ve tarih bulunmadığından kime ait olduğu ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Fakat, üslup ve biçim olarak Şeyh Yahya'nın mezar taşına benzediğinden MS 12. yüzyıl sonu ve 13. yüzyıl başına tarihlendirmek uygun görülmektedir.

Katalog No. 5 (Fotoğraf 19)

Geldiği Yer: Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi, avlu.

Ölçüleri: 0,41x0,30 m **Kalınlık:** 12 cm **Satır genişliği:** 8 cm

Malzeme: Kireç taşı

Yazı Türü: Bilinmiyor

İşleniş Tekniği: Kabartma

Arapça Kitabesi: Bilinmiyor

Fotoğraf 18: Mezar taşı parçası.

Tanım: Mezar taşı, cami girişinin kuzeydoğusunda bulunan kuyunun yakınında tespit edilmiştir. Yatay dikdörtgen formulu kesme taş üzerine tek satır halinde Arapça yazıt izlerine rastlamaktayız. Fakat kitabenin üzerindeki yazının tamamı tahrip olduğundan kime ait olduğu bilinmemektedir. Ancak üslup ve malzeme olarak Orta Çağ İslam Dönemi'ne ait bir mezar taşı olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuç

Yapılan arkeolojik kazı çalışması sonrasında Şeyh Yahya (Hayat el-Harrani) Türbesi'nin alt katında kuzey-güney yönde uzunlamasına dikdörtgen planlı bir cenazelik mekânı ortaya çıkarılmıştır. Dışarıdan bakıldığında tek katlıymış gibi görünen türbenin, kazı çalışması sonucunda iki katlı bir yapı olduğu belirlenmiştir. Üst katta bir sanduka ve alt katta bir ön oda ile iki cenazelik mekânı bulunmaktadır. Cenazeliğe kuzey yönünde bulunan bir girişten ulaşılmaktadır. Dikdörtgen planlı mekânların üzeri beşik tonozla örtülüdür. İlk iki mekânın üzeri ise enine beşik tonozludur. Tonoz örtüsü sarı, kahverengi ve gri renkli tuğlalarla; duvarları düzgün kesme kalker taş, moloz taş ve tuğla malzemelerin karışımıyla örülmüştür. Bağlayıcı olarak horasan harcı kullanılmıştır. Mezarlarda kapak taşı olarak düzgün plaka taşlar yer almaktadır.

Yapılan kazı çalışmasında ele geçen beş adet Arapça yazılı mezar taşının sadece bir tanesi cenazelikte, dolgu toprağında bulunmuştur. Bu mezar taşı çalışmamızın ana teması olan Şeyh Yahya el-Harrani adıyla bilinen türbenin asıl sahibine ait olmalıdır. Diğer mezar taşları yapının avlusunda tespit edilmiştir. Bunlar da *in-situ* olmayıp, sonraki dönemlerde yapılan mezarlarda kapak taşı olarak kullanılmıştır.

Mezar taşlarının ortak özellikleri, dikdörtgen biçimli ve her iki taraflarının da düzleştirilmiş olmalarıdır. Yine 1 ve 4 nolu mezar taşları, sivri kemerli kuşakla çevrili kitabeleri; 2 ve 3 nolu mezar taşları ise yuvarlak kemerli kuşakla çevrili kitabeleri bakımından birbirine oldukça benzerlik gösterir. Çerçeve içerisinde nesih yazıyla yazılmış Arapça kitabeler yer almaktadır. Kitabelerin satır aralıkları ince şeritler ile birbirinden ayrılmıştır. Mezar kitabelerinde bulunan konular literatürde Erich Prokosch tarafından sınıflandırılarak; 1- Yakarış, 2- Dua, 3- Kimlik, 4- Dua isteme ve 5- Tarih olmak üzere beş ana tema altında toplanmıştır²⁶. Türbe içinde yer alan kitabeler bu guruplamada dua, kimlik ve tarih temalarını kapsamaktadır. Bazı mezar taşı şahidelerinde Kur'an-ı Kerim ayetlerine yer verilmiştir. 3 ve 4 nolu mezarların baş şahidelerinde Kur'anda geçen *La İlahe İllallah* lafzı yazılıdır. Mezarlardaki şahısların vefat etiketleri zaman dilimleri olarak; Şaban gibi kamerî aylar kullanılmıştır.

Tespit edilen beş mezar kitabesi kesme kireç (*kalker*) taşından olup herhangi bir süsleme ögesi kullanılmamıştır. Bu kitabelerde olduğu gibi mezar kitabelerinde genellikle, ölen kişinin adı, ölüm tarihine dair bilgilerin dışında Kur'anda yer alan ayetler ve dini sözler yazılmaktadır. Şeyh Yahya'nın mezar kitabesindeki tarih dışında kitabe tarihi belli olan başka bir mezar şahidesi yer almamaktadır. Tarihleri mevcut olmayan mezar şahidelerinin 12 ile 13. yüzyıl arası döneme ait olduğunu düşünmekteyiz. Bu dönemde bölgenin hâkimiyeti Eyyübilerin (1183-1260) elinde bulunmaktaydı²⁷. Bölge üzerine çalışma yapan Max Van Berchem, Harran şehrinin batısında çok sayıda mezar bulunduğunu belirtmiş ve bir mezar taşının üzerinde 628H/1230 yılını gösteren bir kitabeyi yayınlamıştır²⁸. Söz edilen kitabenin görseli olmadığı için Şeyh Yahya'nın mezar taşlarıyla karşılaştırmak mümkün olmamıştır. Ancak günümüzde Harran'da benzer mezar taşları bulunmaktadır. Benzer mezar taşları hem Harran İçkalesi'nde devşirme taş olarak hem de Harran şehir surunun doğusundaki Orta Çağ İslami Dönem mezarlığında,

²⁶ Laquer 1997, 127-137. 61; Çal 2007, 311-322.

²⁷ Eddé 2016, 98.

²⁸ Van Berchem 1909, 58, n° 76.

zaman zaman ise Cullap Çayı'nın meydana çıkarmasıyla bulunmuştur²⁹. Ayrıca, aynı yazar Harran şehrinin doğusunda bulunan Şuayıp şehrinde üç ayrı mezar şahidesi incelemiştir. Bu şahideler de Harran'daki mezar taşlarında görüldüğü gibi kesme kalker taş üzerine yapılmıştır. Ancak bu kitabeler süslü kûfi tarzında işlenmiştir. Benzer tarzda yapılmış olan bu mezar taşlarından bir tanesinin üzerinde 327H/938 yılını gösteren vefat tarihi yazmaktadır³⁰. Kitabedeki vefat tarihine göre Hamdanilerin (905-1004) mezar kitabelerini işaret etmektedir.

Bu mezar taşları haricinde Harran'da çeşitli yapılara dair Orta Çağ onarım kitabeleri de bulunmuştur. Bunlardan Numeyrilere ait kûfi Arapça yazılı kitabe İçkale'nin güneydoğu kapısında³¹, Zengiler Dönemi'ne ait Arapça kitabe Ulu Cami içinde sütun başlığında³², Eyyubiler Dönemi Arapça kitabeler ise Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi'nde³³, Ulu Cami'nin doğu kapısı³⁴ ile doğu duvarında³⁵, Çarşı Hamamı'nda³⁶, Halep Kapısı'nda³⁷, İçkale'nin batı kulesi³⁸ ile batı ana girişinde³⁹ bulunmuştur.

Türbe altındaki her iki cenazelikte de *in situ* insan iskeletine rastlanılmamıştır. Ele geçen insan kemikleri mezar üzerindeki dolgu toprak içinde bulunmuştur. Oldukça dağılmış haldeki bu kemiklerde herhangi bir mumyalama izi görülmemiştir. Bütün haldeki insan iskeletleri avluda doğu-batı yönünde yapılmış olan mezarlarda ele geçmiştir. Burada kesme taş, taş levha ve tuğladan yapılan üç mezar ile toprağa gömülü basit mezar tipinde üç mezar bulunmuştur (Fotoğraf 10-12). Avludaki mezarlarda iskeletlerin üç çocuk, sekiz yetişkin kişiye ait olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iki mezarın üst üste gömüldüğü görülmüştür. Gerek cenazelik mekânları gerekse türbenin avlusunda bulunan mezarlar, türbe yakınına ve etrafına defnedilmenin bir gelenek halini aldığını göstermektedir.

Harran'daki Şeyh Hayat el-Harrani Türbesi'nin asıl sahibi Şeyh Yahya, geçmişten günümüze kadar farklı isimlerle anılmıştır. Seyyahlar tarafından Şeyh Ebü'l Berekat Hayyan b. Abdulaziz⁴⁰ (1184), Şeyh Yahya-yı Hayati⁴¹ (1648); yapı kitabelerinde, Şeyh Hayat⁴² (1196 ve 1755), Hayat el-Harrani⁴³ (1858); din âlimleri tarafından Hayat bin Kays bin Rical bin Sultan el-Ensari

29 Arapça yazılı bu mezar taşları Harran kazı Evi'nde korunmaktadır.

30 Van Berchem 1909, 64-65, n° 76.

31 Rice 1952: 44, 49, Pl. III-V.

32 Rice 1967, 467-468; Sinclair 1990, 35; Karakaş 2012, 420.

33 Rice 1955, 438; Önel 2018, 533.

34 Lloyd-Brice 1951, 79; Karakaş 2012, 419.

35 Sachau 1883, 221; K. A. C. Creswell, 154.

36 Önal 2019, 325-360

37 Lloyd-Brice 1951, 78.

38 Rice 1952, 47.

39 Harran İçkale'de 2020-2021 yıllarında yapılan arkeolojik kazı çalışmasında bulundu.

40 İbn Cübeyr 2008, 180; Rice, eserin orijinal el yazmasında şeyhin adının bulunmadığını, Hayyan sözcüğünün çevirmeni tarafından ilave edildiğini belirtir. Rice 1955, 440.

41 Evliya Çelebi 2010, 214.

42 Karakaş 2012, 422-423.

43 Karakaş 2012, 424.

el-Harrani⁴⁴, Evkaf (Vakıf) sicillerinde Şeyh Hayat el-Harrani⁴⁵ (1794); modern araştırmacılar tarafından ise Şeyh Yahya⁴⁶ (1844, 1867, 1892, 1899), Şeyh Hayat⁴⁷ (1951), Şeyh Hayat el-Harrani⁴⁸, Hayat bin Kays el-Harrani⁴⁹, Şeyh Yahya Hayat el-Harrani⁵⁰ ve Hayat el-Harrani⁵¹ olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla yakın zamanda yapılan kazı sonucunda ortaya çıkan mezar şahidesiyle türbede yatan ve onun adına inşa edilen kişinin gerçek isminin 1 no.lu cenazelik mekânında bulunan mezar taşı sayesinde “Şeyh Yahya İbn Şabib” olduğu teyit edilebilmektedir. Elimizdeki bu isimlerden anlaşılıyor ki bahsi geçen şeyh’in ismi zamanla değişime uğramış ve bir isim karmaşasına sebep olmuştur.

Bunların dışında Hayat el-Harrani’nin soy ağacında “Şeyh Yahya İbn Şabib” adlı bir kişi bulunmamaktadır. Ama Hayat el-Harrani’nin oğlu Ebu Bekir’in Yahya adında oğlu olduğu⁵², anılan şahidenin türbe inşaatından önce vefat eden ve şahidesi dedesi Hayat el-Harrani’nin türbesinin haziresine konulan Yahya’ya ait olduğu ifade edilmektedir⁵³. Bu kişinin hayatıyla ilgili pek bilgiye rastlanılmamaktadır. Rice’in yaptığı Şeyh Hayat’ın soy ağacında⁵⁴ ise Ebu Bekir’in Yahya adındaki oğlundan bahsedilmemektedir. Yukarıda da görüldüğü gibi türbe sahibi Hayat el-Harrani, 2 no.lu cenazelikte bulunan şahideden önce de Orta Çağ seyyahları ve modern araştırmacılar tarafından “Şeyh Yahya” olarak isimlendirilmiştir. Onunla yüz yüze görüşen İbn Cubeyr, isminin Yahya (Hayat) b. Kays b. Abdülaziz b. Rahhal b. Sultan el-Ensari el-Harrani olduğunu belirtmektedir⁵⁵. Şeyh Hayat’a Yahya ismi de verildiğinden bu zatın Ebu Bekir’in oğlu Hayat da olabileceği belirtilmektedir⁵⁶. Türbenin altında sadece bir kişilik mezarın sığabileceği küçük odada türbe sahibinin mezarının bulunması uygun görülmektedir. Bu nedenle anılan şahide de türbe sahibini işaret ediyor olmalıdır. Hayat el-Harrani’nin oğlu Ömer’in de babasına türbe inşa etmek için 10 yıl beklemiş olması zayıf ihtimaldir. Babasının ölümünün ardından, türbe inşaatına başlanılmış olması, Hayat el-Harrani’nin tasavvufunun devam etmesi ve anısına hürmetten dolayı daha makul görülmektedir.

Aynı zamanda, bu konu hakkında modern araştırmacılar Orta Çağ kaynaklarını da referans göstererek Şeyh Yahya (Şeyh Hayat el-Harrani)’nın ölüm tarihini 1185 yılı⁵⁷ olarak belirtmiş-

44 Ekinci 2008, 155, dipnot 581’den alıntı: Abdullah el-Küreyşi’den aktaran Zeki Çakmak, Ramazan Ayyalı, Ethem Levent, İAA., VI, İstanbul, 225-227.

45 Rice 1955, 442.

46 Badger 1852, 342; Sachau 1883, 222; Mez 1892, 18.

47 Rice 1955, 436; Şeşen 1996, 38.

48 Lloyd-Brice 1951, 82, 86; Özfirat 1994, 98; Önel 2018, 527.

49 Ekinci 2008, 155.

50 Kürkçüoğlu 2013, 193-195.

51 Şulul 2017, 12.

52 Şulul 2017, 84.

53 Şulul 2017, 81.

54 Rice 1955, 448.

55 İbn Cubeyr, Rihletu İbn Cubeyr, Beyrut 1984, 219-220.

56 Önel 2018, 538.

57 Rice 1955, 440; Ekinci 2008, 155; Kürkçüoğlu 2013, 193; Şulul 2017, 75 ve 110 nolu dipnotu: Ez-Zehebi, Tarihu'l-İslam, XII, 725; el-İber, III, 81.

lerdir. Oysa 2 nolu cenazelik mekânında bulunan 1 nolu mezar taşının üzerinde yer alan Arapça kitabede Şeyh Yahya'nın 1193 yılında vefat ettiği yazılıdır. Türbe altında yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında cenazeliğin ortaya çıkarılmasıyla, türbe sahibi Şeyh Yahya'nın adı ve ölüm yılının tespit edilmesi gibi önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Teşekkür

Kazı alanını ziyaret ederek görüşlerini bizimle paylaşan Doç. Dr. A. Serdar Aytaç'a çok teşekkür ediyoruz.

Yazar Katkıları/Writer Contributions

Çalışmanın Tasarlanması/ Planning of the Study	Yazar/Author-1 (%25) - Yazar/Author-2 (%25) Yazar/Author-3 (%25) - Yazar/Author-4 (%25)
Veri Toplanması/Collecting Data	Yazar/Author-1 (%25) - Yazar/Author-2 (%25) Yazar/Author-3 (%25) - Yazar/Author-4 (%25)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar/Author-1 (%25) - Yazar/Author-2 (%25) Yazar/Author-3 (%25) - Yazar/Author-4 (%25)
Makalenin Yazımı/Writing the Article	Yazar/Author-1 (%25) - Yazar/Author-2 (%25) Yazar/Author-3 (%25) - Yazar/Author-4 (%25)
Makale Gönderimi ve Revizyonu/ Submission of the Article and Revisions	Yazar/Author-1 (%25) - Yazar/Author-2 (%25) Yazar/Author-3 (%25) - Yazar/Author-4 (%25)

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

KAYNAKLAR**Badger 1852**

Badger, G. P., *The Nestorians and their Rituals*, Publisher Joseph Masters, London.

Çal 2007

Çal, H., "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, S. 30, 292-383.

İbn Cübeyir 2008

İbn Cübeyir, *Endülüsten Kutsal Topraklara*. çev. İ. Güler, Selenge Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Eddé 2016

Eddé, A. M., *Saladin, Grandes Biographies*, Flammarion, Paris.

Ekinci 2008

Ekinci, A., *Harran Mitolojisi ve Tarihi*, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi 2006

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Günümüz Türkçesiyle 3. Cilt-1. haz. S. Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gedik 2013

Gedik, A., *Hat Sanatı Bakımından Kudüs ve Çevresindeki Eyyûbî Kütâbeleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Güler 2017

Güler, G.-Güler, M., *Mevlid-i Halil Camii Haziresi*, ŞURKAV Yayınları, Şanlıurfa.

Hillenbrand 2009

Hillenbrand, R., "The Art of the Ayyubids: An Overview", *Ayyubid Jerusalem: The Holy City in Context 1187-1250*, ed. R. Hillenbrand-S. Auld, London, 22-44.

Karakaş 2012

Karakaş, M., *Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler*, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya.

Kürkçüoğlu 2013

Kürkçüoğlu, A. C., *Şanlıurfa İli Camileri*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Laquer 1997

Laquer, H. P., *Hüvel Baki/İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, çev. Selahattin Dilidüzgün, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Lloyd-Brice 1951

Lloyd, S.-Brice, W., "Harran", *Anatolian Studies*, I, Journal of the British Institute of Archaeology, Ankara.

Mez 1892

Mez, A., *Geschichte der Stadt Harran in Mesopotamien bis zum Einfall der Araber*, Publisher Strasburg.

Nováček 2016

Nováček, K., Melčák, M., *Medieval Urban Landscape in Northeastern Mesopotamia*, Archaeopress, Oxford.

Önal 2019

Önal, M., "Çarşı Hamamı" *Harran ve Çevresi Arkeoloji*, ed. M. Önal-İ. Mutlu-S. Mutlu, Şanlıurfa, 325-360

Önel 2018

Önel, A., "Şeyh Hayat El-Harranî", *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Harran*, C I, ed. K. Şulul -M. Akgündüz -M. Şeker -Ö. Sabuncu - A. Gündüz-M. Sabuncu -İ. H. Çelik - S. Yılmaz, Ankara, 527-551.

Özfirat 1994

Özfirat, A., *Eskiçağ'da Harran*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Rice 1955

Rice, D. S., "A Muslim Shrine at Ḥarrān", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 17, No. 3, 436-448.

Sachau 1883

Sachau, E., *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Published Brockhouse, Leipzig.

Sourdel-Thomine 2022

Sourdel-Thomine, J., "Kitābāt", *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, online: http://dx.doi.org.proxy.uba.uva.nl/10.1163/1573-3912_islam_COM_0525, son erişim tarihi: 13.10.2022.

Şeşen 1996

Şeşen, R., *Harran Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Şulul 2017

Şulul, K., *Hayat El-Harrani*, İnsan Yayınları, İstanbul.

Van Berchem 1909

Van Berchem M., *Inscripfen aus Syrien, Mesopotamien und Kleinasien gesammelt im Jahre 1899 von Max Freiherrn von Oppenheim*, I. Arabische Inschriften. Beiträge zur Assyriologie und Semitischen Sprachwissenschaften VII/1, Leipzig.

Höyük yayın ilkeleri ve başvuru şartları için lütfen okutunuz.
Please scan the code to see the Editorial Principles and Application
Requirements of Höyük.

